

Suoma Boazosàmít rs/ Suomen porosaamelaiset ry

28.6.2017

Pj Pekka Aikio
Kuusikiekeröntie
99690 VUOTSO

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo, PL 33, 00023 Valtioneuvosto 16.15
kirjaamo@stm.fi

Asia: Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta maatalouden lomitussjärjestelmien uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi.

Viite: Lausuntopyyntö STM 044:00/2016

Saamelaisten valtakunnallinen poronhoitajajärjestö Suomen porosaamelaiset ry lausuu otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä seuraavaa:

1. Lausunnon lähtökohdista

Saamelaiset ovat Suomen perustuslaissa tunnustettu maan ainoa alkuperäiskansa. Kansainvälisessä oikeudessa alkuperäiskansojen oikeusaseman sääntelyssä pyritään näiden kansojen koko kulttuurimuodon ja elämäntavan suojaamiseen ja ylläpitämiseen. Poronhoito on saamelaisten kulttuurimuodon aineellinen perusta ja saamelaisten oman kielen, kulttuurin ja elämänmuodon ylläpitämisen ja kehittämisen keskeisimpänä osatekijänä. Perustuslaki turvaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ja poronhoito kuuluu säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon.

Suomen EU:n liittymissopimuksen pöytäkirjassa nro 3 on huomioitu, että Suomi on sitoutunut saamelaisten elinkeinojen ja kulttuurin säilyttämiseen ja kehittämiseen sekä katsottu, että perinteinen saamelaiskulttuuri ja saamelaiselinkeinot ovat riippuvaisia luontaiselinkeinoista, kuten poronhoidosta. Esimerkiksi työelämä ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä 7/2003 vp on todettu, että viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa.

Sittemmin EU:n liittymissopimuksen pöytäkirja n:o 3 saamelaisista on otettu Euroopan perustuslaista tehdyn sopimuksen pöytäkirjaksi n:o 8, jonka kuudes jakso sisältää saamelaisia koskevat määräykset 60-62 artiklassa. Näistä artikloihin 60 ja 61 on sisällytetty aikaisemmat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja koskevat määräykset. Artiklan 62 mukaan määräysten soveltamisessa otetaan huomioon julistus saamelaisista. Perustuslakiin liitettyjä pöytäkirjoja

koskevaan 32. julistukseen saamelaisista on otettu muun ohella saamelaispöytäkirjan n:o 3 johdanto (preamble).¹

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia käsittelevän erityisraportoijan raportti saamelaisten ihmisoikeustilanteesta Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaisalueilla 2017. ”Kohta 53: Suomi on osapuolena kaikissa tärkeimmissä Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusinstrumenteissa ja äänesti YK:n alkuperäiskansojen julistuksen puolesta. Suomi ei ole ratifioinut ILO:n alkuperäis- ja heimokansoja koskevaa yleissopimusta (nro 169) vuodelta 1989, vaikka ehdotus sopimuksen ratifioimiseksi on parhaillaan harkittavana. Samoin kuin Norja ja Ruotsi, myös Suomi vahvisti YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet lokakuussa 2014 ja kehitti kansallisen toimintasuunnitelman niiden toteuttamiseksi. Vaikka toimintasuunnitelmassa todetaan, että Suomi on sitoutunut jatkamaan liiketoiminnan ihmisoikeusvaikutuksiin liittyvää vuoropuhelua YK:n alkuperäiskansojen asiaa ajavien elinten kanssa, Suomessa ei harjoiteta varsinaista liiketoiminnan vaikutusten arviointia tai niiden mahdollisten vaikutusten arviointia saamelaisiin. **Päätelmät ja suositukset : 86.** Suomen tulisi ensisijaisena toimenaan muuttaa poronhoitolaki-aan ja asettaa saamelainen poronhoitotapa erityissuojelukseen, koska kyseisellä elinkeinolla on niin keskeinen asema saamelaiskulttuurissa.

Poronhoitajien sijaisapulain käsittelyn yhteydessä maa- ja metsätalousvaliokunta totesi lausunnossaan (MmVL 29/2009 vp- HE 221/2009 vp) ” Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että poronhoitotavat poikkeavat eri puolilla poronhoitoaluetta. .. Erityisesti saamelaisalueen poronhoidon eräs erityispiirre on vapaaseen laiduntamiseen perustuva poronhoito, jossa porojen paimentaminen, työskentely porokylän tai muun sukuyhteisön kautta ja laidunkierto ovat olennaisia toimintoja. Saamelaisen kulttuurin säilyminen elinvoimaisena edellyttää toimia saamelaisen poronhoidon aseman vahvistamiseksi, sillä saamelaisyhteisöjen sosiaalinen kanssakäyminen samoin kuin saamen kielen ja kulttuurin siirtyminen sukupolvelta toiselle ovat sidoksissa poronhoitoon. Tärkeää on, että saamelaisalueella sijaiset ovat saamen kielen taitoisia”

HE laiksi porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuesta, laiksi porotaloutta kohdanneiden vahinkojen korvaamisesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi eduskuntakäsittelyn aikana Maa- ja metsätalousvaliokunta antoi mietinnön MmVM 34/2010 vp — HE 247/2010 vp: ”Valiokunta toteaa, että poronhoidon tavat ovat vaihdelleet eri aikoina ja ne eroavat yhä alueittain. Alun perin porotaloutta on harjoitettu muiden luontaiselinkeinojen eli metsästyksen ja kalastuksen sekä maatalouden ohella. Poroja omistavat sekä saamelaiset että muut pohjoisen asukkaat. Saamelaisten osuus poronomistajista on suurin maan pohjoisimmissa paliskunnissa Utsjoen, Enontekiön ja Inarin kunnissa saamelaisten kotiseutualueella. Poronhoitotavat perustuvat pohjoisissa paliskunnissa pääosin laidunkiertoon ja vapaaseen laiduntamiseen läpi vuoden. Eteläisissä paliskunnissa on tapana ottaa porot osaksi vuotta tarharuokintaan. Suurimmat porokarjat ovat pohjoisissa paliskunnissa olevilla poronomistajilla. Myös keskimääräinen poromäärä on pohjoisissa paliskunnissa suurempi kuin eteläisissä. Samoin yksinomaan porotaloutta harjoittavia poronomistajia on lähinnä pohjoisissa paliskunnissa, muualla poronhoitoalueella porotaloutta harjoitetaan usein muun elinkeinon tai työn ohella. Poronhoitotavat voivat kuitenkin niin pohjoisissa kuin eteläisissäkin paliskunnissa erota paliskunnittainkin huomattavasti”.

Saamelaisilla on PL 121.4 § mukaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto saamelaisten kotiseutualueella. Tämän itsehallinnon sisältö määräytyy viime kädessä alkuperäiskansoja koskevien ihmisoikeusasiakirjojen mukaisesti. Lainvalmisteluasiakirjojen mukaan saamelaisten

¹ Ks HE 67/2006, nide I s. 105-107, 207 ja 330.

itsehallinto on tarkoitettu dynaamiseksi niin, että saamelaiset voivat itse kehittää sitä. Suomen porosaamelaiset ry kiinnittää huomiota poronhoitoon liittyvien asioiden, kuten poronhoitajien sijaisavun, kehittämisen saamelaisten poronhoitajien kulttuurimuotoon kuuluvien seikkojen pohjalta.

Suomen porosaamelaiset ry korostaa, että saamelaisten asemaa ja oikeuksia tulisi tarkastella kaikissa heitä koskevissa lainsäädäntöhankkeissa edellä mainitusta lähtökohdasta. Sen mukaisesti esimerkiksi saamelaisille tarkoitettujen poronhoitajien sijaisavun ja sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisestä tulisi arvioida saamen kansan kokonaistarpeiden näkökulmasta eikä pelkästään kielellisenä kysymyksenä. Oikeudelliselta kannalta kyse on saamelaisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteuttamisesta alkuperäiskansana. Nyt puheena olevassa laajassa uudistuksessa saamelaisia kohdellaan lähinnä alueellisena kielivähemmistönä eikä alkuperäiskansana perustuslain mukaisesti.

Maakuntaudistukseen liittyvissä lakiesityksissä saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet turvataan saamen kielilain säännösten mukaisesti (15/2017 vp yleis- ja yksityiskohtaisista perusteluista ks. s. 282 ja 442 – 443). Maakuntalakiesitys lähtee siitä, että saamelaiset ovat kielellinen vähemmistö ja tulkkaus täyttää lain vaatimukset. Poronhoitajien sijaisaputoiminta on saamelaisille sen luonteinen toiminta, ettei sitä voida lainkaan hoitaa tulkkauksen avulla.

Poronhoitajien sijaisapulain toimeenpanon muuttaminen koskee saamelaisten perusoikeuksia, joten eduskuntakäsittelyssä asia on käsiteltävä perustuslakivaliokunnassa.

2. Poronhoitajien sijaisavun toimeenpanoon esitetyistä muutoksista

Työryhmän esityksen mukaan poronhoitajan sijaisapulakiin tulisi lähinnä toimeenpanoa koskevat vastaavat muutokset ja järjestämisvastuu keskitettäisiin Lapin maakunnalle ja näin turvattaisiin poronhoidon asiantuntemus sekä kielellisten oikeuksien toteutuminen.

Suomen porosaamelaiset ry viittaa sekä tämän lausunnon lähtökohtiin ja toteaa, että saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien poronhoitotapojen asiantuntemus sekä saamelaisten perusoikeudet alkuperäiskansana eivät toteudu maakuntajohtoisessa toimeenpanossa. Siellä ei ole asiantuntemusta saamelaisten poronhoidosta ja eduskunnan käsittelyssä oleva maakuntalaki lähtee siitä, että saamelaiset ovat kielellinen vähemmistö ja tulkkaus täyttää lain vaatimukset, jolloin saamelaisten perusoikeudet alkuperäiskansana eivät toteudu. Poronhoitajien sijaisaputoiminta on saamelaisille sen luonteinen toiminta, ettei sitä voida lainkaan hoitaa tulkkauksen avulla.

Suomen porosaamelaiset ry toteaa, että MELA:ssa on luotu hyvät käytännöt poronhoitajien sijaisavun toimeenpanossa. Nykyisessä järjestelmässä toteuttaminen toimii erittäin hyvin ja on saamelaisalueen poronhoitajia yhdenvertaisesti palveleva järjestelmä. Mela on poronhoitajien sosiaaliturvasta vastaavana eläkelaitoksena luonteva toimintaympäristö poronhoitajien sijaisavun toimeenpanosta vastaavaksi elimeksi. Siellä on vahva asiantuntemus ja kaikki tarvittavat tiedot vakuutuksen omaavista poronhoitajista, jolloin toiminta on joustavaa ja nopeaa ja se säästää

resursseja ja aikaa. Melalla on saamelaisalueella ja koko poronhoitoalueella poronhoitajien sijaisaputoiminnan toimeenpanossa toimiva henkilöstö, joka huolehtii toiminnasta käytännössä ja saamelaisten kotiseutualueella saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet toteutuvat erinomaisesti, ilman että asiakkaan on erikseen vedottava kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiinsa.

Nykyinen toimeenpanojärjestelmä on luotu poronhoitajien tarpeiden mukaisesti paliskuntien poronhoitotavat ja poronhoitovuoden työt huomioiden, ja siinä kyetään ottamaan huomioon saamelaisten yhdenvertaisuuden toteutuminen. Toiminta liittyy myös poronhoitajien työhyvinvointiin. Suomen porosaamelaiset ry toteaa, että hyvin toimivan järjestelmän romuttaminen ja uuden, maakuntajohtoisen järjestelmän luominen/käyttöönotto ei takaa saamelaisten poronhoitajien perusoikeuksien eikä yhdenvertaisuuden toteutumista. Poronhoitajilla ei ole ennestään yhteyksiä maatalouden lomitusjärjestelmään lainkaan, koska lomitusjärjestelmä ja vuosilomalaki eivät ole koskeneet eivätkä suunnitelman mukaan tule koskemaan poronhoitajia.

Työryhmän esityksen mukaan poronhoitajien sijaisavun enimmäismäärästä säädettäisiin suoraan laissa ja sosiaali- ja terveysministeriö asetuksesta sijaisavun enimmäismäärästä voitaisiin luopua. Sijaisavun enimmäismäärä säilytettäisiin vuoden 2017 tasossa. Talousarviossa palveluun osoitettu määräraha säilyisi siirtomäärärahana tai mahdollisesti muuttuisi kiinteäksi määrärahaksi.

Yhdistys kiinnittää huomiota asiaan, koska laissa säädettävä enimmäismäärä tulee vaikuttamaan siihen, ettei enimmäismäärä voida korottaa, vaikka tarve muuttuisikin. Se osaltaan sulki pois myös poronhoitajien sijaisavun perusteiden kehittämisen ja laajentamisen.

Suomen porosaamelaiset ry

esittää, että poronhoitajien sijaisavun toimeenpano säilytetään edelleen MELA:ssa ja lakiin lisätään poronhoitajien sijaisavun kehittämis- ja laajentamistarpeiden huomioimisen mahdollisuus.

Suomen porosaamelaiset ry

Pekka Aikio
puheenjohtaja

Per Oula Juuso
hallituksen jäsen